

POSUDEK OPONENTA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Martin Wolf, *Vnímání Čechů v proprietates gentium na konci středověku*

Diplomová práce

Univerzita Karlova, Filozofická fakulta

Ústav českých dějin, Praha 2024, 88 s. rkp.

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Svátek, Ph.D.

Martin Wolf si za téma své diplomové práce zvolil analýzu vnímání Čechů ve velmi svébytném pramenném útvaru, tzv. *proprietates gentium*, což jsou obvykle velmi stručné seznamy či verše charakterizující různé národní a etnické skupiny středověku či starověku. Jde o pramen, který vzhledem ke své stručnosti, formě dochování a výpovědní hodnotě představuje badatelskou výzvu hned ve dvou směrech. Jednak se tyto krátké texty objevují nahodile, je velmi náročné je systematicky hledat a podchytit. Navíc nejsou v často v katalozích rukopisů vnímány jako samostatné textové jednotky a v mnohých případech tím pádem nejsou podchyceny. Druhou výzvu pak představuje výklad těchto zpravidla velmi stručných charakteristik.

M. Wolf v úvodu své práce nejprve téma srozumitelně vymezil a seznámil čtenáře s badatelskou tradicí a poté obšírně popsal vývoj žánru „katalogu národů“ v raném a vrcholném středověku, nejprve v západní Evropě a posléze i v prostoru střední Evropy. Tuto pasáž práce shledávám velmi povedenou a poučenou, neboť dobře vysvětluje pozici, z níž posléze vyrůstá pozdně středověká produkce, která má již pravděpodobně jinou funkci. Autor si tím také připravuje půdu pro výklad pozdně středověkých charakteristik Čechů a jejich možného pochopení. Je také zřejmé, že se v otázce vývoje a formální i vnitřní proměny *proprietates gentium* dobře orientuje. Pouze bych byl opatrnější v obecném hodnocení přísloví jako možného vhledu do myšlenkového světa lidových vrstev v protikladu k postojům elit. Písaři a autoři středověku zpravidla byli klerici a je schematické v jejich produkci tyto vrstvy odlišovat.

Velmi správně M. Wolf dále klade ve vývoji sledovaného typu textů důraz na vzestup etnicity. Tato proměna a posun ke kulturnímu vymezení vůči existujícím, případně i sousedícím národům mi přijde jako zásadní moment pro možnou interpretaci vnímání Čechů v těchto textech, které je jádrem celé práce.

Zde se M. Wolf věnuje obvyklým a častěji stereotypně tradovaným charakteristikám Čechů jako pijáků a žroutů, která se objevuje nejčastěji a najdeme ji také v jiných typech pramenů. Objevují se ale také jiné charakteristiky – zbabělí, zbožní, nebo naopak smilní. Nesmíme zapomínat ani na oblíbené hrátky s etymologií, které umožňují vyložit *Bohemus* jako *bos et mus* (býk a myš). Škoda, že autor nepřišel s možným výkladem, proč je Čech označován jako černý (*niger*) nebo tmavý (*fuscus*) (s. 35), sám bych byl na možný výklad zvědav.

Velmi správně si pak M. Wolf všímá, že v 15. století se v souvislosti s reformním hnutím a husitskými válkami prosazuje vnímání Čechů jako kacířů, které je pak nadlouho dominantní charakteristikou spojovanou s Čechy. Svou roli, jak správně upozorňuje, zde hraje také protiklad k době vlády a pověsti Karla IV. jako velmi zbožného panovníka. Češi jako modeloví kacíři a barbaři se objevují také v Piccolominiho díle *Historie česká*, které se autor blíže věnuje jako srovnávacímu materiálu k *proprietates gentium*. Dílo je v tomto ohledu zvoleno dobře, protože právě tento autor mohl kombinovat informace získané rozsáhlým vzděláním s osobní zkušeností. Zde bych ovšem upozornil, že je třeba také nezapomínat na intenci díla, které se

v něm dost zrcadlí. Budoucí papež se chtěl prezentovat jako znalec problematičtých Čech a Čechů, který dokáže jejich záležitost vyřešit.

Podobné hodnocení platí také pro dílo *Hodoporicon* z pera Johannese Butzbacha, které slouží jako druhé literární srovnání. M. Wolf přesvědčivě ukazuje, jak Butzbach vyvrací mnohé stereotypy šířené textovými útvary jako *proprietates gentium*, nicméně i v tomto případě je nutné dbát na autorovu motivaci při sepsání díla a nevnímat jeho text jen jako snahu vyvrátit tradované představy.

V drobném exkurzu se autor krátce věnuje představám o Slovanech, což je vítané, protože ukazuje, jak jsou i tyto stereotypické popisy vlivné, přesto bych byl opatrný při hledání kontinuální tradice slovanských *proprietates*. Nejsem si jistý, jestli lze konstruovat tak rozsáhlou kontinuitu již od doby před christianizací Slovanů. Podle mého názoru, lze předpokládat i výrazné čerpání z jiné vrcholně a pozdně středověké literatury. Závěr práce je přesvědčivý a vychází z představených pramenů a jejich výkladu.

Pokud bych měl přednést několik kritických výhrad, začal bych tím, že rozsah práce je relativně malý, což je částečně dáno tím, že také sledované texty jsou velmi krátké, a i když jsou častěji citovány *in extenso* a s překladem, mnoho tím text nenabyde. Přesto bych si uměl představit zařazení výkladu použitého postupu při výzkumu *proprietates gentium*.

Co totiž v práci po mém soudu chybí, je odhalení, jakým způsobem autor postupoval při sběru svého pramenného materiálu a nakolik jej lze považovat za reprezentativní. Z úvodu a několika zmínek je jasné, že vycházel zejména z prací tří autorů: Hanse Walthera, Stanisława Kota a Claire Weedy. Lze předpokládat, že zde kromě interpretačních inspirací a povědomí o badatelských výsledcích mohl M. Wolf najít také řadu odkazů na jednotlivé texty a jejich rukopisy, přesto bych byl raději, kdyby v práci zaznělo, jakým postupem byl citovaný a pojednáváný korpus sestaven. Velkou předností práce je totiž práce s rukopisnými prameny, kterou je třeba velmi ocenit, je jich v práci celá řada a jejich nalezení bylo jistě náročné. Tím spíše by bylo třeba se o tomto postupu více zmínit a uvést jeho principy. Není totiž jasné, kolik dalších textů *proprietates gentium* autor viděl a pro jejich stereotypičnost je nezmiňuje, ani zda je možné předpokládat, že jich zbývá mnoho potkat, odhalit a posoudit. Také mne zaujalo, že z vernakulárních verzí je řeč jen o němčině. Je jistě možné, že případné české verze *proprietates* by se tolik nevěnovaly Čechům a byly by tedy mimo badatelský záměr této práce, ale přesto by mne zajímalo, zda se tento žánr česky vyskytuje.

Přes vznesené drobné výhrady musím konstatovat, že text M. Wolfa splňuje nároky kladené na tento typ práce a práci doporučuji k obhajobě. S ohledem na výše zmíněné pochvalné i kritické poznámky navrhuji hodnocení diplomové práce známkou výborně.

V Praze 30. května 2024

Mgr. Václav Žůrek, Ph.D.